

A magyar örökkévalósági klauzula: az állami és nemzeti függetlenség

Néhány bevezető gondolat

Az alkotmánybíróság eredeti formájában 1989-ben létrehozásakor idegen test volt a magyar alkotmányosság rendszerében, és különösen ismeretlen és idegen volt a történeti Alkotmány fogalmai szerint. A hagyományos magyar fel-fogás alapján a Szent Koronában mint a főhatalom egészének megtestesítőjében, a magyar nemzet jelképében egyesül a nemzet két alkotmányjogi tényezője, a nemzet többsége és az államfő 1944-ig. Ennek megjelenési módja az az országgyűlés, amelynek hatásköre nem csonkítható a Szent Korona és a hatalommegosztás elvének sérelme nélkül. A hatáskörcsorbítás intézményes példája volt az 1989-ben létrehozott Alkotmánybíróság, amely *„a parlamenti kormányformába nem illeszthető be, mert a parlament fölé rendelt ilyenfajta bíróság a hatalmak megosztásának elvét megsértve – pedig ez a polgári rend kialakulásának, illetve megmaradásának egyik alapfeltétele – a törvényhozás hatalmát fogja bitorolni, bár nem is a nép közvetlen választottja, és a negyvenéves elnyomatás után bírónak jogi képzése, különösen az alkotmányjog vonatkozásában több mint kétes. Az nem szorul különösebb magyarázatra, hogy kilenc embert mennyivel könnyebb döntéseiben befolyásolni, mint több száz parlamenti képviselőt. S mi több, az alkotmánybírák első csoportját maga a volt állampárt nevezte ki.”*¹

A „láthatatlan alkotmány” építésével és koncepciójában a történeti alkotmánynak nem volt helye. Így a 2012. január elsején hatályba lépett Alaptörvény sarkalatos fordulatot kellett, hogy hozzon az alkotmánybíróság gyakorlatában, ami az első időben nem történt meg. Ennek példája volt a Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései, a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről szóló alkotmányerejű határozmány megsemmisítése, amellyel az alkotmányozó hatalom jogkörét sértette és egyben sértette az Alap-

ZÉTÉNYI ZSOLT (1941) ügyvéd, alkotmányjogász, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány elnöke.

1 Szabó József: *Ki a káoszról, vissza Európába*. Budapest, 1993, Kráter, 155.

törvénynek a történeti alkotmányt forrássá tévő rendelkezését, mert a történeti alkotmány szerint nem kell egyetlen törvényben meghatározni az alkotmány szabályait. Ezzel szemben alkotmánybíróság az alaptörvényen kívüli alkotmányos rendelkezések felülbírálatának jogát megtartotta, mondván, hogy ezek nem részei az alkotmánynak, ezzel az alkotmányozó hatalmat az alaptörvény sáncaiba szorította, a több lábon álló sarkalatos törvényekre is kiterjedő, az Alkotmánybíróság által nem érinthető alkotmány materiáját szűkítette, s így a történeti alkotmány logikáját, szerkezetét az Alaptörvény elvei sérelmével elutasította. Addig a láthatatlan alkotmány keretei között kiterjesztő jellegű alkotmányfejlesztő, építő, magyarázó tevékenység zajlott a csonka parlamentarizmus és a pártállami időszak jogával való technikai folyamatosság jegyében az értéksemlegessége hivatkozással.

Az Alaptörvény fordulata

Magyarország alkotmányos önazonosságával, az alkotmányos önazonosság kérdésével az Alkotmánybíróság először a 143/2010. (VII. 14.) AB határozatban foglalkozik érdemben. Az Alaptörvény fordulata után azonban folyamatosan megerősödött a történeti alkotmány vívmányaira támaszkodó alkotmányértelmezés. Meg kell említenünk 33/2012. (VII. 17.) AB határozatot a bírák nyugdíjazása ügyében, amely a történeti alkotmánya vívmányai alkotmányos jelentőségre emelkedése tekintetében meghatározó jelentőségű indokolásában megállapította, hogy a bírói függetlenség és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve nemcsak az Alaptörvény szabálya, hanem a történeti alkotmány vívmányai közé is tartozik, így mindenkire kötelező. Ebben jelenik meg az a mondat: *„amikor tehát az Alaptörvény mintegy ablakot nyit közjogunk történeti dimenziójára, ráirányítja a figyelmet azokra az intézménytörténeti előzményekre, amelyek nélkül mai közjogi viszonyaink és általában jogi kultúránk gyökér nélküliek lennének. Az alkotmánybíróság felelőssége ebben a helyzetben mondhatni történelmi: a konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelni a kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.”* Vannak példák arra is, hogy a történeti alkotmányból, annak közjogi értelmezéséből kiszakított egyes szövegrészek a történeti alkotmánnyal ellentétes, tetszőleges értelmezésre is adhatnak lehetőséget. Az Alaptörvény alapján viszont egyértelmű, hogy az alkotmánybíróság nem kizárólagos birtokosa az Alkotmány értelmezésének. A történeti alkotmánynak és vívmányainak értelmezése, értelmezési joga megilleti nemcsak a jelenben, hanem a történeti múlt széles jogi és szokásjogi anyagát figyelembe véve is a jogtudomány képviselőit és a bíróságokat. Nem helyeselhető egy olyan álláspont, hogy a történeti alkotmányt tetszése szerint értelmezheti kizárólagos jogkörében az alkotmánybíróság. Ezért élő javaslatunk az, hogy a történeti alkotmány kommentárját közös bírói és tudományos apparátussal kellene elkészíteni a történeti közjogi munkák és bírói gyakorlat figyelembevételével.

Jól ismert, hogy az 1989–90-es alkotmánymódosítás kereteit az ideológia-mentes, formális jogállamiság szerint működő államszervezet kiépítése, valamint egy értéksemleges alapjogi katalógus határozta meg. Az AB volt az a szerv, amely az alkotmány és az alkotmányban foglalt alapjogok értékét, a fennálló feltételek következményeként individuális, relativista, esetenként agnosztikus értékrendjét meghatározta, a korábbi korszak tulajdonjogi és büntetőjogi aktusainak törvényesként való elismerése mellett. E tekintetben határozott fordulat volt szükséges. Ez azért volt lehetséges és nélkülözhetetlen s a jelenben nagyobb részt sikeres, mert a legfontosabb értékeket az Alaptörvénybe foglalva az Országgyűlés meghatározta. Az Alaptörvény a korábbiakhoz képest, követve a természetjogi felfogást, az embert nem mint egyént (individuum) határozza meg, hanem személyként (persona), aki értelmi, lelki képességeit a közösségben tudja kiteljesíteni, felelősséget vállalva saját tetteiért és közösségért. (Ezeket az értékeket hangsúlyozza a Nemzeti hitvallás, az alapjogokat felsoroló rész címe is: Szabadság és felelősség, valamint e részben a magzati élet védelmét kiemelő II. cikk, a családon belüli kölcsönös gondoskodásról szóló XVI. cikk, továbbá az Alapvetés részben a személyi felelősségről szóló „O” cikk stb.) Ennek feltétele a jó és a rossz, valamint az igazság elismerése és felismerése mint az emberi szabadság korlátja. Az ember hivatását és jogait a közösségben tudja kiteljesíteni a haza, a hagyomány, a nemzet, a család és más értékek alkotó védelmével, az emberi erényekre alapozva mint a munka, a tisztesség, a becsület, szeretet, s nem utolsósorban az igazságosság és bölcsesség stb. Az AB alkotmányértelmezési koncepciójának keretét, az alkotmányos szabályozás korlátain belül megkísérelte meghatározni először a 22/2012. (V. 11.) AB határozat. Ennek alapján az AB „az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott korábbi határozata [...] tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezése és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges”. A határozat indokolása tehát lehetővé tette az 1990 utáni alkotmányértelmezés jogi kultúrájának s – az Alaptörvény szerint – a történeti alkotmány közjogi és a magánjogi hagyományának akár tételes jogi együttes alkalmazását, ami a jogbiztonságot segítené, erősítené. Az ellentmondások feloldása az AB feladat- és hatásköre, valamint felelőssége is.²

Az alkotmányos önazonosság átfogó értelmezésével a 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban (Abh1.) az Abh1. elfogadását követően az alkotmányos önazonosság és szuverenitás védelmét Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása tételesen is rögzítette.³

2 Dr. Tóth Zoltán József: *Végkifejlet előtt – végveszélyben*. Két Hollós, é. n.

3 E cikk 2. bekezdése. Megállapította Magyarország Alaptörvényének hetedik módosítása 2. cikke. Hatályos 2018. 06. 29.

A történet alkotmány vívmányai (TAV) az alkotmánybíróság gyakorlatában

Az ismert alkotmánybírósági, illetve alkotmánybírói vélemények alapján úgy összegezhethetjük az Alkotmánybíróságnak a TAV-val kapcsolatos többségi véleményét, hogy:

Befogadta a történeti alkotmány vívmányait mint az Alaptörvény értelmezésének egyik lehetőségét és formáját. E vívmányokat többnyire érveléseinek alátámasztására és megerősítésére alkalmazta és használta, s ez a körülmény historizáló alkotmányozás ellenzőinek azon véleményét erősítette, mely szerint a történeti alkotmány pusztán díszítőelem s mi több felesleges az alkotmányosság épületén. *Ám 2016-ban majd 2019-ben ígéretes markáns áttörés történt a történeti alkotmányra hivatkozással, s annak segítségül hívásával Magyarország nemzetközi kapcsolatainak, legfőképpen az Európai Unióhoz való viszonyának alkotmányos megítélése tekintetében, mert az állami önállóság, nemzeti függetlenség jól értékelhető vívmányait a jelenkori alkotmányos identitás és nemzeti önállóság megvédése eszközének ismerték fel, hangsúlyozva hogy ez az alkotmányértelmezés sajátosan Magyarországhoz mint történeti alkotmánnyal bíró országhoz kapcsolódik. Tudjuk, hogy az Európai Unió kontinensen lévő országainak egyikének sincsen történeti alkotmánya, így történeti közjogi vívmányaira – ha vannak is ilyenek – nem hivatkozhat alkotmányos erővel. Így a 2011. évi Alaptörvény történelmi hozadéka az, hogy a történeti alkotmány Magyarország állami függetlenségének jelen idejű szilárd biztosítéka az alkotmánybíróság értelmezésére is tekintettel.*

Magyarország egyik nagy eszmei fegyvere, biztosítéka szuverenitásának megóvásához a történeti alkotmány és sarkköve a nemzeti és állami függetlenség követelménye, valósága és eszméje. *Az Alaptörvény E cikkének második bekezdése utolsó mondata a területi egység, a népesség, az államforma és az állami berendezkedés megóvásáról való elidegeníthetetlen rendelkezési jogáról valójában egy szuverenitás klauzula, amely mögött történetileg ott van az egész történeti alkotmány, a történeti közjog és a magyar történelem, továbbá ott vannak az alkotmányvédő szabadságharcok és békés közjogi küzdelmek. A szuverenitásról a történeti alkotmány változhatatlan parancsa alapján nem lehet lemondani, annak védelme kötelező mindaddig, amíg létezik magyar állam. Ez nem függhet a hatalomgyakorlók világnézetétől, politikai beállítottságától, mert a történelmi magyar államiság parancsa az alkotmányos állami berendezkedés egymáshoz kapcsolódó hatalomgyakorló tényezői számára. Az állami és nemzeti függetlenség elidegeníthetetlen része Magyarország alkotmányos önazonosságának, amely a történeti alkotmány által megtestesített megváltoztathatatlan eleme, örök klauzulája alkotmányunknak. Ezt bizonyítják a történeti közjog tényei és az alkotmánybíróság következőkben hivatkozott határozatai.*

A hivatkozott alkotmányos princípiumot tartalma és az alkotmánybíróság értelmezése alapján tekintjük örökkévalósági klauzulának, szemben a példaképpen említhető németországi örökkévalósági klauzulával, amelynek megváltoztathatatlanságát maga a német alaptörvény mondja ki.

Az Alaptörvény (Grundgesetz GG) alapján Németország demokratikus, szociális, szövetségi jogállam. Ehhez párosul az a sokak által vizsgált jelenség, hogy a GG 79. § (3) bekezdése (melyet a német jogirodalomban „Ewigkeitsklausel”-nek, vagyis „örökkévalósági klauzulának” neveznek) kifejezetten megtiltja az 1. § (az emberi méltóság) és a 20. § (a német állam alapjellegzetességei) megváltoztatását.² A 79. § tartalmazza az alkotmány megváltoztatására vonatkozó szabályokat.⁴

Az államszerkezetre vonatkozó rész kivételével hasonló rendelkezéseket tartalmaz a magyar alaptörvény is, ezek tételes tiltás nélküli is megváltoztathatatlanok, nagyrészt a megváltoztathatatlan történeti alkotmány vívmányainak is tekintendők.

Az EU-val való közös hatáskörgyakorlás korlátjai között szerintünk jelentős a történeti közjognak, a történeti alkotmány vívmányainak jelentéstartalmi, értelmezési lehetőségei az alkotmányértelmező hatalom szándékaitól függően. Lehetséges valamely Alaptörvény-beli, alkotmányjogi kérdés eldöntésének folyamatában olyan súlyú történeti alkotmánybeli elem, elv, érték, megfontolás, gyakorlati és egyben törvényhez kapcsolható tapasztalat megjelenése, amely megváltoztatja a kérdés eldöntését. Lehetséges, hogy a történeti alkotmány tárházának megnyitása után, a jelenkor alkotmányos alapelvei birtokában is (ha úgy tetszik, azok ellenében vagy inkább egyiket erősítve a másikhoz képest) más, helyesebb, a közjót jobban szolgáló döntés születethetik, mint annak előtte született volna. Ezt a lehetőséget kívánjuk erősíteni fejtegetésünkkel.⁵

A történeti alkotmány Magyarország állami függetlenségének jelen idejű alkotmányos biztosítója. Források és módszerek

Magyarország Alaptörvényének (2011. április 25.) az állami és nemzeti függetlenség tekintetében legfontosabb rendelkezései:

4 20. cikk.

- (1) A Német Szövetségi Köztársaság demokratikus és szociális szövetségi állam.
  - (2) Minden államhatalom a néptől származik. A nép az államhatalmat választások, szavazások, valamint a törvényhozás, a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás meghatározott szervei útján gyakorolja.
  - (3) A törvényhozást az alkotmányos rend, a végrehajtó hatalmat és az igazságszolgáltatást a törvény és jog köti.
  - (4) Minden német jogosult ellenállást kifejteni azzal szemben, aki e rend megbontására törekszik, ha más eszköz igénybevételére nincs lehetőség.
79. cikk. (3) A jelen alaptörvény olyan megváltoztatása, mely a Szövetség tartományokra való felosztását, a tartományok alapvető közreműködését a törvényhozásban vagy az 1. és 20. cikkeken megállapított alapelveket érintené, nem megengedett.

5 Bővebben Zétényi Zsolt: *Történeti alkotmányunk vívmányai és a 2011. évi Alaptörvény*. Budapest, 2015, Kairosz Kiadó, 216.

„Nemzeti Hitvallás: Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.

Valljuk, hogy a történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége

B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

R) cikk (1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. (3) *Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaiával összhangban kell értelmezni.* (4) Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége.”

„E) cikk (2) Magyarország az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – az Alaptörvényből eredő egyes hatásköreit a többi tagállammal közösen, az Európai Unió intézményei útján gyakorolhatja. Az e bekezdés szerinti hatáskörgyakorlásnak összhangban kell állnia az Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal és szabadságokkal, továbbá nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát.”

AZ EURÓPAI UNIÓRÓL SZÓLÓ SZERZŐDÉS 4. cikk (2) szerint: *„Az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.”*⁶

Átfogó, nyolcvelés szövegtartalomban való vizsgálódás alapján a 2021-ig volt AB határozatok áttekintésével, ezen időszakot feldolgozó tanulmány⁷ figyelembevételével számos jellegzetes megállapítást tehetők.

Az értelmezési keretekben elfér egy sui generis értelmezési szabályként történő felfogás és azon megállapítás is, hogy a történeti alkotmány vívmányai valamilyen módon azonosíthatók, s e konkrét forrásokkal összevetve szükséges az Alaptörvény értelmezése. A vizsgált, a 2019-ig keletkezett összesen 39 esetben,

6 Az Európai Unióról szóló szerződés és az európai unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA, Brüsszel, 2010. május 28. (OR. fr) 6655/2/08 REV 2, Dialóg Campus, 2010.

7 Gera Anna: Híd a múltból a jövőbe: Milyen szerepet játszanak történeti alkotmányunk vívmányai a mai alkotmányértelmezésben? I-II. rész. *Joghistoria*, 2020. március–április. https://majt.elte.hu/media/0a/58/132641925a5a1271bc750c70a7c3753bfc36b7a48604d776d3c70bf191f/MAJT_joghistoria_202003.pdf

amelyben az Alkotmánybíróság valamilyen formában hivatkozott a történeti alkotmány vívmányaira, összesen 30-szor került sor vívmány azonosítására: 14-szer jogszabályt, 12-szer jogelvet, 4 esetben pedig valamilyen egyéb alkotmányos követelményt határozott meg az alkotmánybíró a történeti alkotmány vívmányaként.

„Az azonosítható vívmányok időbeliségével kapcsolatban három értelmezési lehetőség jelenik meg az alkotmánybírói döntésekben: (1) a leginkább megszorító értelmezés szerint kizárólag az írott jogi korszak előtt keletkezett források vehetők számításba; ennél kiterjesztőbb felfogás szerint (2) 1949 előtt keletkezett normák értelmezhetők vívmányokként, míg végül a legkiterjesztőbb értelmezés szerint (3) egészen a 2012-ig hozott alkotmánybírói döntésekig terjed a történeti alkotmány vívmányai értelmezhetőségének időbelisége.”

Az első értelmezés Pokol Béla, a harmadik Juhász Imre által jegyzett, ám nem lelt követőkre. Az Alkotmánybíróság által leginkább elfogadott – amint a 31/2013. (X. 28.) AB határozat és a 29/2014. (IX. 30.) AB határozat is hivatkozik rá – értelmezési változat szerint a „hagyományos értelemben vett” történeti alkotmány az 1949 előtt keletkezett forrásokat öleli fel. Az Alkotmánybíróság által vívmányként azonosított legkésőbb keletkezett konkrét jogszabály az 1946. évi I. törvény, amely a 16/2016. (X. 20.) AB határozatban jelent meg.

Az Alkotmánybíróság az értelmezési szabályt a történeti alkotmány konkrét vívmányainak azonosításával alkalmazza úgy, hogy olvasatában a vívmányok jogszabályok, jogelvek és további alkotmányos követelmények. Az egyes konkrét jogszabályok időbeliségének meghatározásakor az eddigi gyakorlat az 1949-ig keletkezett forrásokat tekinti alkalmazhatónak, ám az Alkotmánybíróság fenntartja a lehetőséget arra, hogy a későbbiekben 1949 után keletkezett forrásokra is hivatkozzon.

Véleményünk szerint a történeti alkotmánynak az Alaptörvény szerint is elismert, az idegen birodalmi megszállások kezdetén 1944. március 19-én volt függetlenség után – idegen birodalmi megszállás alatt, majd egy önkényuralmi korszakban gyökerezett alaptörvényen alapuló formális jogállami korszak idején – nem folytatódott a történeti alkotmány időszakának történelmi folyamata a folyamatosságot megállapító új Alaptörvény 2012. január 1-jén volt hatálybalépéséig. Így nem helyes, a történeti alkotmány elveivel ellentétes későbbi határozományoknak a történeti alkotmány fogalmi körébe sorolása ezután az időpont, azaz 1944. március 19-után, ha az Alaptörvény hatálybalépése előtti időben keletkezett.

Az állami és nemzeti függetlenség a határozatokban

Magyarország Alkotmánybíróságának, az európai államok „lisszaboni” (az alkotmányos önazonosságot az Európai Unió jogával kapcsolatban értelmező) határozatai közé illeszkedő, ám sajátosan magyar történelmi értékrendet is kifejtő s ezért is történelmi jelentőségű 22/2016. (XII. 5.) AB sz. határozata

megállapította:⁸ „Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke, ugyanakkor több olyan fontos összetevője kiemelhető példálódzó jelleggel, amelyek azonosak a ma általánosan elfogadott alkotmányos értékekkel: a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme. Egyebek mellett ezek történeti alkotmányunk olyan vívmányai, amelyeken az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik.

Magyarország alkotmányos önazonossága olyan alapvető érték, amelyet nem az Alaptörvény hoz létre, azt az Alaptörvény csak elismeri.”

Az EU-val való közös hatáskörgyakorlás korlátjai⁹

„1. Az EU-val való közös hatáskörgyakorlásnak két fő korlátja van. Egyrészt a közös hatáskörgyakorlás nem sértheti Magyarország szuverenitását (szuverenitáskontroll), másrészt nem járhat az alkotmányos önazonosság sérelmével (identitáskontroll).

2. Magyarország szuverenitásának fenntartását kell vélelmezni az Európai Unió alapító szerződéseiben megállapított jogokhoz és kötelezettségekhez képest további hatáskörök közös gyakorlásának megítélésekor (fenntartott szuverenitás védelme).¹⁰

3. A hatáskörök közös gyakorlása sem eredményezheti azt, hogy a nép elveszíti végső ellenőrzési lehetőségét a közhatalom akár közös, akár egyedi (tagállami formában megvalósuló) gyakorlása felett. Ezt támasztja alá az Alaptörvény E cikk (4) bekezdésében írt országgyűlési elismerésre vonatkozó szabály, illetve kivételesen az Alaptörvény XXIII. cikk (7) bekezdésében írt népszavazási jog gyakorlása.” Eddig a hivatkozott határozat.

Az Alkotmánybíróság megállapította tehát hivatkozott határozatában, hogy az Alaptörvény E cikk (2) bekezdése – az Alaptörvény egyéb rendelkezéseinek figyelembevételével – az Alkotmánybíróság számára háromféle ellenőrzési lehetőséget biztosít (Indokolás [16]). Az Alkotmánybíróság saját hatáskörében, erre irányuló indítvány alapján kivételes esetekben és *ultima ratio* jelleggel, azaz a tagállamok közötti alkotmányos párbeszéd tiszteletben tartása mellett vizsgálhatja, hogy az Alaptörvény E cikk (2) bekezdésén alapuló közös hatáskörgyakorlás folytán sérül-e valamely alapvető jog lényeges tartalma (alapjogi kontroll), vagy Magyarország szuverenitása (ideértve az általa átadott hatáskörök terjedelmét is – szuverenitás, illetve *ultra vires* kontroll), illetve alkotmányos önazonossága (identitáskontroll) (Indokolás [46]).

⁸ Az Alkotmánybíróság 22/2016. (XII. 5.) AB határozata.

⁹ Uo.

¹⁰ Ugyanígy foglalt állást a 9/2018. (VII. 9.) AB határozat.

Magyarország történeti alkotmánya alkotmányos önazonosságot megtestesítő mivoltáról szemléletesen szól Varga Zs. András alkotmánybíró a hivatkozott alkotmánybíróvási határozatot megerősítő – a későbbiekben hozott határozatokban visszacsengő – párhuzamos indokolásában: „Az alkotmányos önazonosság nem univerzális jogi érték, hanem az egyes államok, az azokat alkotó közösségek, a nemzet olyan sajátossága, amely más nemzetekre nem vagy nem ugyanúgy vonatkozik. Magyarország esetében a nemzeti identitás különösképpen elválaszthatatlan az alkotmányos önazonosságtól.

Az ország alkotmányos kormányzása egyike volt azoknak az alapértékeknek, amelyekhez a nemzet mindenkor ragaszkodott, és amely akkor is élő érték volt, amikor az országot vagy nagyobb részét idegen hatalmak tartották megszállásuk alatt. Ezt a jogi értéket jogszabályok jelentették meg, azokból ismerhető fel: szabadságjogok és hatalomkorlátozás (Aranybulla), közjogi autonómiák tisztelete (Tripartitum), vallásszabadság (tordai törvények), törvényes hatalomgyakorlás (Pragmatica Sanctio), parlamentarizmus, jogegyenlőség (1848. évi áprilisi törvények), hatalommegosztás, bírói hatalom elismerése, nemzetiségvédelem (a Kiegyezés törvényei). Ezek történeti alkotmányunk olyan vívmányai, amelyeken az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik. Mivel az önazonosságot alkotó értékek a történeti alkotmányfejlődés alapján jöttek létre, olyan jogi tények, amelyekről nemcsak nemzetközi szerződéssel, de még az Alaptörvény módosításával sem lehetne lemondani, mivel jogi tények jogalkotás útján nem változtathatók meg.”

Az Alkotmánybíróság 22/2019. (VII. 5.) AB határozatához¹¹ Pokol Béla által fűzött különvélemény szerint:

„A magyar történeti alkotmány eszméjének középpontjában így a nemzeti önállóság és az önálló államiság védelme áll. A magyar közjogi irodalomban ezt az eszmét az 1800-as években – úgy, ahogy korábban a Szent Korona-tant is – a magyar nemzeti és állami függetlenség alátámasztására használták fel a Habsburgokkal szembeni függetlenségi törekvésekben. Ma tehát én az alaptörvényi utalást a történeti alkotmány vívmányainak értelmezési keretként felhasználására e körben látom iránymutatónak.

Így, miközben ellenzem, hogy történeti anekdotaként vett példázatokkal igyekezzünk alátámasztani a mai, demokrácián nyugvó alaptörvényi rendelkezéseink értelmezését az egyes államszervezetünket érintő törvényeink vizsgálatánál, addig a történelmi alkotmányunknak az állami és nemzeti függetlenséget érintő uniós jogi és más hatalmi aktusokkal szembeni védelemben a legnagyobb szerepet látom biztosíthatónak. Példaként felhozva lehet említeni az európai integrációt illetően a politikailag újabban felvetett Európai Egyesült Államok létrehozásának a sürgetését az ennek föderatív szerkezetébe beolvasztott tagállamokkal. Ez megítélésem szerint összeegyeztethetetlen lenne a történelmi

11 A közigazgatási bíróságokról szóló 2018. évi CXXX. törvény egyes rendelkezései és a közigazgatási bíróságokról szóló törvény hatálybalépéséről és egyes átmeneti szabályokról szóló 2018. évi CXXXI. törvény egésze, valamint egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról, illetve visszautasításáról.

alkotmányunk vívmányainak középpontját jelentő önálló államiságunkkal, és így egy ilyen csatlakozó törvény Alaptörvény-ellenességének kimondása a jövőben az én értelmezésem szerint elkerülhetetlen lenne.”

Az Alkotmánybíróság az uniós jog és a nemzeti jog viszonyát az előbb hivatkozott határozataiban vizsgálta, így a 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban (Abh1.), illetve a 2/2019. (I. 23.) AB határozatban (Abh2.).

Újabb mérföldkő a történeti alkotmány befogadásában

1. Az Alkotmánybíróság az uniós és a nemzeti jog viszonyával kapcsolatos előbbi határozataiban foglalt álláspontját fenntartotta, illetve azt megerősítette 32/2021. (XII. 20.) AB Határozatában.¹²

Az uniós jog és a nemzeti jog egymáshoz való viszonyáról, az elsőbbség kérdéséről ebben a határozatában az utóbbi megerősítésén túl, újra érdemben formálisan nem foglalt állást, annál inkább döntése tartalmában és következményeiben. *Ebben az ügyben az igazságügyi miniszter az Abtv. 38. § (1) bekezdés alapján az Alaptörvény E cikk (2) bekezdésének és XIV. cikk (4) bekezdésének értelmezését kéri az Alkotmánybíróságtól. Indítványában hivatkozik az Európai Unió Bíróságának (EUB) C-808/18. számú ítéletére, amely alapján a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi állampolgárt nem lehet átkísérni a határon, ehelyett menekültügyi vagy kiutasítási eljárást kell lefolytatni. Tekintettel arra, hogy a kiutasítással összefüggésben megállapított uniós szabályok hatékonysága nem garantált, az EU-ítélet végrehajtása arra vezethet, hogy a Magyarországon jogellenesen tartózkodó nem magyar állampolgár – akinek esetenként a személyazonossága sem ismert – előre nem meghatározható ideig Magyarország területén marad, ezáltal de facto az ország népességének részévé válik. Az igazságügyi miniszter álláspontja szerint mindaddig, amíg a hatékony visszafogadás érvényesülését az Európai Unió nem éri el, az ítélet szerinti kötelezettség teljesítése a népesség megváltoztatásához vezet, ami közvetlenül érinti Magyarország Alaptörvényben rögzített szuverenitását, a történeti alkotmányon alapuló önazonosságát és a népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát. A bemutatott alkotmányjogi problémával összefüggésben ezért elengedhetetlen volt az Alaptörvény E cikk (2) bekezdésének és XIV. cikk (4) bekezdésének alkotmánybírósági értelmezése: lehet-e úgy értelmezni az Alaptörvény megjelölt rendelkezéseit, hogy Magyarország végrehajthat olyan európai uniós kötelezettséget, amely – az európai szabályozás hatékony érvényesülésének hiányában – arra vezethet, hogy a Magyarország területén jogellenesen tartózkodó külföldi de facto az ország népességének részévé válik. Így szólt az indítvány.*

12 Ügyszám: X/00477/2021 Első irat érkezett: 2021. 02. 26.

Az ügy tárgya: Az igazságügyi miniszternek az Alaptörvény E cikk (2) bekezdése és XIV. cikk (4) bekezdése értelmezésére irányuló indítványa (az Európai Unió Bíróságának C-808/18. számú ügyben hozott ítélete; menekültügyi, uniós hatáskörgyakorlás).

A határozat rendelkező része szerint:

„Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése alapján az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésében meghatározott hatáskörgyakorlásnak összhangban kell állnia az Alaptörvényben foglalt alapvető jogokkal és szabadságokkal, továbbá az nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát, az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének értelmezése alapján megállapítja, hogy amennyiben az e bekezdésében meghatározott közös hatáskörgyakorlás érvényesülése hiányos, Magyarország a fenntartott szuverenitás véelmének megfelelően jogosult az adott, nem kizárólagos uniós hatáskör gyakorlására mindaddig, amíg az Európai Unió intézményei meg nem teszik a közös hatáskörgyakorlás hatékony érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket.

2. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikkének és I. cikk (1) bekezdésének együttes értelmezése során megállapítja továbbá, hogy amennyiben az 1. pontban meghatározott közös hatáskörgyakorlás hiányos érvényesülése olyan következményekre vezet, amely felveti a Magyarország államterületén élő személyek önazonosságához való jogának sérelmét, a magyar állam, intézményvédelmi kötelezettségének keretében gondoskodni köteles e jog védelméről.

3. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének, illetve a XIV. cikk (1) és (4) bekezdéseinek együttes értelmezése alapján megállapítja, hogy Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogának védelme az alkotmányos önazonosság részét képezi.” A történeti alkotmányon alapuló önazonosság mint kulcsfontosságú érték nagy súlyt kapott mind az indítványban, mind a határozatban.

Az Ab az alkotmányos önazonosságot határozottan összekapcsolja indoklásában a történetileg kialakult, s így létező, megváltoztathatatlan értékekkel indoklásában, s így ezek – különösen az E cikk (2) bekezdése és értelmező történelmi közjogi kapcsolódásai – a magyar alkotmány örök klauzulái.

Amint az indokolás mondja, melyet folyamatosan szükséges közölnünk tárjunkhoz való szoros kapcsolata miatt:

„[101] Magyarország alkotmányos önazonosságát alkotó értékek a történeti alkotmányfejlődés során jöttek létre, azok olyan jogi tényeknek minősülnek, amelyekről nemcsak nemzetközi szerződéssel, de még az Alaptörvény módosításával sem lehetne lemondani, mivel jogi tények jogalkotás útján nem változtathatók meg.

[102] Az államalapítástól kezdődően a szuverenitás megszilárdítása az államszervezet kiépítésével vette kezdetét, majd az 1222-es Aranybullával a szabadságjogok és a királyi hatalom korlátozásával folytatódott. Ezt követően I. Ulászló 1440. március 8-án Krakkóban kelt oklevelében kinyilvánította, hogy Magyarország és Lengyelország erejét egyesítve kíván fellépni a törökökkel szemben, ettől kezdve Magyarország évszázadokig viselte a »propugnaculum Christianitatis«, azaz a »kereszténység védőbástyája« címet, amelyről Werbőczy István Hármaskönyve a következőképpen emlékezik meg: »nem volt oly nép vagy nemzet, amely a keresztény köztársaság megvédése és tovább terjesztése

mellett erősebben és állhatatosabban állott volna őrt, mint a magyar, amely (hogy a régebbieket ne is említsem) mintegy száznegyven éven át a rettenetes törökkel szemben [...]» Werbőczy Tripartitumát a 29/2015. (X. 2.) AB határozat már azonosította a történeti alkotmány vívmányaként (Indokolás [36]–[37]).

[103] Történeti alkotmányunk vívmánya továbbá az 1790/91. évi XII. tc. is, amely kimondta, hogy »törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának hatalma Magyarországon és a hozzá kapcsolt részekben, az 1741:VIII. törvénycikk rendeletének sérelme nélkül, a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti, s rajtok kívül nem gyakorolható«.

[104] Mindazonáltal Magyarország nemzeti identitásának megnyilvánulásával összefüggésben a nyelvi, történelmi és kulturális hagyományok védelme, mint a történeti alkotmány vívmánya, ekként az alkotmányos önazonosság része már az 1790/91. évi XVI. törvénycikkben is megjelent.

[105] Ezt követően az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc a szabadságjogok kiterjesztését, centralizált államszervezetet és az Országgyűlésnek felelős nemzeti kormányt eredményezett. A szabadságharc bukását követően Magyarország szuverenitása az 1867-es kiegyezés következtében állt helyre. Az 1867. évi XII. törvénycikk 13. §-a tartalmazza, hogy »a védelmi rendszernek megállapítása vagy átalakítása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik«.

[106] A történeti alkotmány felsorolt, szuverenitással, népességgel, nyelvi, történelmi és kulturális hagyományokkal összefüggő elemei Magyarország alkotmányos önazonossága tekintetében – az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése alapján – vívmánynak minősülnek.

[107] Nemzetiünk alkotmányos önrendelkezési jogának megőrzésére, védelmére és helyreállítására irányuló törekvéseket a Nemzeti Hitvallás számos helyen méltatja, azokkal kontinuitást vállal, míg élesen elhatárolódik az ezzel ellentétes időszakoktól:

– »Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért és függetlenségéért küzdő őseinkre«;

– »Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését«;

– »Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét«;

– »Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki«;

– »Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselői megalkakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.«

[108] A 2012. január 1-jén hatályba lépő, a szabad, demokratikus úton választott alkotmányozó hatalom által elfogadott Alaptörvény elfogadásának ténye – különösen történeti alkotmányunk vonatkozásában – önmagában is nemzetünk alkotmányos önrendelkezési jogának megőrzésére, védelmére és helyreállítására irányuló törekvésként értékelhető.

[109] Magyarország – Alaptörvény J) cikkében elismert – nemzeti ünnepei egyrészét az államalapításhoz, másrészt az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc, valamint az 1956. évi forradalom és szabadságharc – mint az önrendelkezés védelméért, illetve helyreállításáért folytatott küzdelmekhez – kötődnek. A jelen ügyben e fenti összefüggés akképpen konkretizálható, hogy az Alaptörvény hetedik módosításának 2. cikkébe foglalt azon korlát érvényesítésére irányuló törekvés, miszerint a közös hatáskör gyakorlása nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát, maga is része Magyarország alkotmányos identitásának.

[110] A fentiekre tekintettel az Alkotmánybíróság az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésének és XIV. cikk (1) bekezdésének együttes értelmezése alapján megállapította, hogy Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogának védelme az alkotmányos önazonosság részét képezi.”

Eddig a történeti jogot meghatározó alkotmányjogi jelentőségének megfelelően értékelő alkotmánybíróági elemzés 2021-ben.

Dr. Márki Zoltán alkotmánybírónak az előbb hivatkozott határozathoz fűzött párhuzamos indokolása szerint is az állami szuverenitást kifejező örök feltételről van szó az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdése második mondatának zárófordulatában, amely szerint az Unióval közös hatáskörgyakorlás „nem korlátozhatja Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési jogát”. Amint írja: „olyan kijelentésnek tartom, ami önmagában is álló; s kinyilvánítását jelenti mindannak, ami minden államiság elengedhetetlen (s így elidegeníthetetlen) feltétele, ekként valójában örökkévalósági klauzula. Nagy jelentőségű. Nem azt mondja, hogy Magyarország területi egysége, népessége, államformája, állami berendezkedése nem változtatható, örökkévaló, hanem azt, hogy mindaz kizárólag Magyarország rendelkezése alatt álló. Nem a terület, népesség, államforma az örökkévaló, hanem az azzal rendelkezés kizárólag Magyarországot illető joga.”

Miközben az Alkotmánybíróság kerüli a nyílt színvallást az uniós jog és a magyar jog elsőbbségének kérdésében, ám tartalmilag sarkalatos vonatkozásokban – amint láttuk – hitet tesz a magyar jog egyes alkotmányos elemeinek alkalmazási elsőbbsége mellett, Márki Zoltán nyíltan felveti az általában nyílt formában került szuverenitás fogalmát és abszolút jellegét, s ezzel megerősíti a hivatkozott határozatok szuverenista alkotmányvédő tartalmait amikor azt írja:

„az Alaptörvény szempontjából nézve, eleve (fogalmilag) nem merül fel az uniós jog általános és feltétlen elsőbbségének lehetősége. Az Alaptörvény alapján nincs (akart) alapja annak, hogy az uniós jog, illetve bármely uniós jog eleve, avagy közvetve ne csupán a magyar jogrendszer része, hanem az alapja legyen...” Idézi Nagy Ernő 1912-14-beli közjogát: „Alkotmányunk történetéből látjuk, hogy a magyar állam keletkezésétől fogva *souverain* volt és így bent, területére és alattvalóira, a legfőbb hatalmat bírta, kifelé, más államokkal szemben, pedig az önállóság és

a függetlenség jellemezte; korlátokra jogilag csak saját akaratában talált: a törvényben és a nemzetközi szerződésekben. De a történelem tanúsága szerint az önállóság és függetlenség számos támadásnak volt kitéve. Majd a német-római, majd a byzanci császárok vágytak a magyar koronával szemben (hűbéri) főhatalomra, de sikertelenül. A mohácsi vész után pedig a török porta lépett fel hódítási vágyakkal és az államterület egy részét, viszonylag rövid időre, el is foglalta. A Habsburg-házból származott királyok alatt szintén veszély fenyegette a magyar államiséget. Több kísérlet történt, hogy az ország a német birodalomba bekebeleztesse, vagy Ausztriával egy állammá szerveztessék. De mind e törekvéseket a függetlenségéhez szívósan ragaszkodó nemzet meghiúsította. A mondottakból könnyen megérthető, hogy az állam több törvényt alkot önállóságának, függetlenségének kifejezésére és a téves következtetésekkel, magyarázatokkal szemben, megerősítésére. Ezek közül kiemelendő az 1715: III. t.-cikk, mely kimondja, hogy a magyar királyok az országot jövőre is csak saját törvényei és szokásai szerint fogják kormányozni. E t.-cikket az 1723: III. és az 1741: VIII. t.-cikkek megerősítik. – Az 1791: X. t.-cikk (*De independentia Regni Hungariae*) szerint pedig »Magyarország csatolt részeivel egyetemben független és szabad ország, semmi más népnek alá nem vetett, hanem saját állammal és alkotmánnyal bíró, ennél fogva koronás királyai által saját törvényei és szokásai szerint, nem pedig idegen államok mintájára parancsokkal, ún. patensekkel kormányoztatik«. A magyar állam önállóságát biztosítják még a koronázási hitlevelek és eskük, valamint kifejezi ezt az 1867: XII. t.-cikk is, mely Magyarországnak Ausztriához való viszonyát szabályozza.”¹³

Amennyire nyilvánvaló és elfogadott tétel és megállapítás az, hogy az állami és nemzeti függetlenség sarkalatos értéke a magyar alkotmányosságnak, továbbá hogy ez a sarkalatos érték a történeti alkotmányban gyökerezik, és onnan kapja súlyát és erejét, ugyanolyan következetességgel adódik a gondolat, hogy a magyar szuverenitás eszme elválaszthatatlan a történeti alkotmányban évszázadokig, de legalább fél évezredig érvényesülő szent korona eszmétől. A Szent Korona-eszme tágabb gondolköré és a benne foglalt Szent Korona-tan egyik sarkalatos tétele az, mely szerint a magyar állam főhatalma a Szent Koronában benne foglaltatik, a Szent Korona és a Magyar Állam azonos, a Szent Korona főhatalma és a magyar állam főhatalma ugyancsak azonos, felcserélhető. Ez alaptételként elfogadott volt a történeti alkotmány egész korszakában 1944-ig, az idegen birodalmi megszállásig, ami egyben a Szent Korona főhatalmának, az állam szuverenitásának megtörését, csonkítását jelentette. A csaknem ezeréves szent korona eszme létezését, a történeti alkotmány lényegét kifejező mivoltát, a magyar államiség lényegét jelentő főhatalmat megtestesítő szerepét nem érinti az a körülmény, hogy a jelenkor alkotmánybírósága mind ezidáig nem említette meg a történeti alkotmány vívmányai között. Valamely történeti elv, szokás létezése nem vonható kétségbe azért, mert a jelenkor

13 Nagy Ernő: *Magyarország közbjoga*. Bp., 1914, Atheneum, 208–209.

jogalkalmazója ezidáig – szerintünk tévesen és átmenetileg – úgy ítéli meg, hogy az általa használt fogalmi keretekben azt nem tudja értelmezni és érvényesíteni. Vitathatatlan, hogy a Szent Korona-tan a jelenkor Magyarországon nem érvényesül, ám megingathatatlan tény, hogy érvényesült – szemben az utóbbi nyolcvan esztendővel – a történeti Alkotmány egész korszakában. A Szent Korona-eszme mint amely a Szent Koronát a Magyar Állam főhatalma megtestesítőjének és jelképének tételezi és állítja, évszázadokig megingathatatlan, elfogadott, tiszteletre méltó eleme volt a történeti Alkotmánynak, s így alappillére kell legyen a jelenkor állami és nemzeti függetlenségének. Ha a jelenkor magyar állama nem így ítelné meg, erős támaszától fosztaná meg a magyar alkotmány évezredes alapokra emelt épületét. Ezt azért sem tehetné meg, mert a történelmet, a történelmi közjog tényeit – amint alkotmánybíráink helyesen mutattak rá – utólag nem lehet meg nem történetté tenni. Így kerül az Európai Unió jogával egy játéktérre a magyar Szent Korona-eszme mint alkotmányos önazonossági faktum, s így van ez tekintet nélkül arra, hogy szó szerint hivatkoznak e rá, vagy sem.

Werbőczy *Tripartitum*-át a 29/2015. (X. 2.) AB határozat idézi: „Magyarország alkotmányossága hagyományosan az erős önkormányzatiságon nyugszik, még ha ennek terjedelme a szokásjogot összefoglaló Hármaskönyvtől a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvénycikkig részleteiben többször változott is, amikor a politikai, gazdasági, biztonsági körülmények szükségessé tették az önkormányzati autonómia és a centralizált hatalomgyakorlás viszonyának (arányának) újragondolását.” Elismerve ezen gondolati ív helyénvalóságát, adódik a kérdés: ugyanezen Hármaskönyvnek a Szent Korona legfőbb állami szuverenitást hordozó, 1944-ig sziklaszilárdan létezőként elfogadott és hirdetett mivoltának, a történeti alkotmányhoz tartozásának elhallgatása mivel indokolható?

A szent korona közjogi elmélete Werbőczy formulázásában, amint a *Hármaskönyv* I. rész 3. czim 6. § mondja:¹⁴

„Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következősképpen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országlással együtt a közösség a maga akaratából az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következősképpen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettől fogva Ő tőle ered minden nemesítés és a két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet, s egyik

14 *Tripartitum opus juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae. Nemes Magyarország szokásjogának hármaskönyve*, I. rész, 3. cím, 6. és 7. §, 4. c. II. rész, 3. cím, 3. és 4. §. Werbőczy István *Hármaskönyve*. Magyar Törvénytár 1000–1895 Millenniumi Emlékiadás, 1997. Szerkeszti: dr. Márkus Dezső.

a másik nélkül nem történhetik.” A Szent Korona főhatalma amint másutt is kifejtjük, nem függ a királyi hatalomtól, a királyi trón betöltésétől, míg természetesen magyar királyi hatalom nem lehetséges a Szent Korona főhatalma nélkül. Nem kérdéses, hogy Magyarország legfőbb szuverenitáshordozója és jelképe legkésőbb a 14. századtól a királlyal együtt majd felette Magyarország Szent Koronája. Ez a közjogi helyzet az újkorban is egyértelmű volt, majd legutóbb 1867-től 1944-ig.

A Szent Korona főhatalma szerintünk nem köthető államformához, ám ettől függetlenül közjogi tény, hogy 1944-ig az idegen birodalmi megszállásig bizonyosan a Magyar Állam főhatalmának megtestesítője volt. Ezen mivoltában a Szent Korona elméletén alapuló közmeggyőződés és alkotmányjogi tankönyvek szerint a történeti közjog sarkalatos tétele, történeti alkotmányunk egyik legfontosabb vívmánya, amint ezt a szentkorona integritásáról szóló közjogi tények és tankönyvi fejtegetések is bizonyítják, továbbá a trianoni békeszerződés következményeit nemzetközi jogilag a néprajzi elv alapján csökkentő 1938–1941. évi nemzetközi döntőbíróági határozatok és az ezeket követő magyar törvények tanúsítják.

A történeti alkotmány időszaka 1944-ben felfüggesztődik 2012-ig

A történeti alkotmány időszakát 1949-ig az önkényuralmi időszak alkotmány nélküliségét megtestesítő 1949. évi XX. törvényig számítják.¹⁵ „Az alkotmányteremtő hatalom Magyarországon egy több mint hatvan éves időszakot zárt le az Alaptörvény megalkotásával. Ezen időszak kezdetén, 1949-ben a jogállamiságot nélkülöző szocialista alkotmány megtörte és felfüggesztette történeti alkotmányunkat.”¹⁶

Ez a nézet erősen vitatható, mert ellentétes a történeti tényekkel és az Alaptörvénnyel. Az Alaptörvényben foglalt Nemzeti Hitvallás szerint: „Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését.” „Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott népképviselet megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”

A történeti alkotmány lényegi eleme, feltétele és attribútuma a jogfolytonosság, azaz a történetileg létezett korábbi államhatalomhoz való szerves kapcsolódás és a szuverenitása birtokában levő hatalom legitimitása, azaz a szuverén és legitim államhatalom létezése. E két feltétel bármelyikének hiánya esetén nincsen jelen idejű működő történeti alkotmány, még kevésbé beszélhetünk annak vívmányairól az adott korszakban. Szuverén és legitim-e az állam, amelyet egy birodalmi haderő megszállva tart, amelyet katonailag politikailag és

15 21/2013. (VII. 19.) AB határozat.

16 Dr. Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye a 45/2012. (XII. 29.) AB határozathoz.

gazdaságilag a teljes alávetettség állapotába kényszerítettek, amelynek háromnegyed millió polgárát szovjet büntető táborokba hurcolták el, amelynek több száz-ezer polgárát internálták, szabadságában egyébként korlátozták vagy megfosztották választójogától, amelyben a csonka választójog által létrehozott parlament döntései, az általa megválasztott kormány szándékai rendre meghíúsulnak és a győztes párt főtítkárárt idegen hatalom politikai rendőrsége elhurcolja, miniszterelnökét pedig idegen nagyhatalmi háttérű fenyegetéssel lemondásra kényszerítik? Mindszenty hercegprímással elmondhatjuk, hogy ez az állam nem szuverén és nem legitim. Ez az állam nem illeszkedik a történelmileg létezett alkotmányos magyar államrendszerek sorába sem szervezetét, sem elveit és követett értékrendjét tekintve, nem kapcsolódik hozzájuk szervezen, nem tartozik a saját maga által is megtiport történelmi alkotmány történelmi területébe.

Köztársaság mint a történelmi alkotmány vívmánya?

Az ilyen viszonyok között létrehozott Köztársaság – amelyet mint államformát az egyébiránt történelmi alkotmánybírósági határozat¹⁷ történelmi alkotmányunk vívmányai közé sorol – szovjet és kommunista nyomásra hozatott létre, nem több mint a totális hatalomra törő, egyeduralmi ideológiájú és célú kommunista hatalom átlátszó díszlete. Az 1918. november 16-án kikiáltott Népköztársaság létrejöttének módja miatt – az előző törvényhozás alkotmányellenes felfüggesztődése, az új államforma törvényesen meg nem választott gyülekezet által volt kimondása –, amely a magyar alkotmány rendelkezéseinek megsértését jelentette, továbbá az az 1920 évi I. törvény megállapítása szerint is alkotmányserető alakulat volt.¹⁸ Utódalakulata a tanácsköztársaság is 1919. augusztus 7-éig az előbbi törvény szerint ugyancsak alkotmányellenes formáció volt. A törvény indokolása szerint: *„...a forradalmak nem kímélték a nemzeti élet megnyilvánulásának egy irányját sem; de fő csapásaikat épp nemzeti egyéniségünk legkifejezőbb mesterművére: az ezeréves magyar alkotmányra mérték. A történelmi fejlődés biztos elvét megtagadva és a nemzet akaratának megkérdése nélkül hirtelen összetákolt fércmunkákkal akarták kiküszöbölni és helyettesíteni azt az alkotmányt, amely mint a magyar jogalkotó génius legeredetibb alkotása a nemzet lelkéből évszázadokon át fejlődött ki és a legsúlyosabb megpróbáltatások között a nemzet legjobbainak véráldozatával lett a nemzeti lét biztos épületévé felszentelve. Senki előtt sem lehet azonban kétséges, hogy sem az önkényesen összeállított nemzeti tanács, sem a legterrorisztikusabb módon megválasztott katonai-, munkás- és földműves-tanácsok egy pillanatig sem képviselték a nemzet akaratát és hogy*

17 22/2016. (XII. 5.) AB sz. határozat.

18 9. § „Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is.”

mind az úgynevezett népköztársaság, mind különösen a Tanácsköztársaság idején a nemzet tulajdonképpen minden valódi alkotmányosság nélkül egyes forradalmi csoportok önkényének volt kiszolgáltatva.”

Az 1989. évi XXXI. törvénnyel¹⁹ létrejött Köztársaság egy önkényuralmi rendszer országgyűlése által elfogadott törvénnyel végrehajtott alkotmánymódosító döntésen alapult, így ennek a történeti alkotmányba való illeszkedése nem lehetséges akkor sem, hogyha az önkényuralomból a parlamentáris demokráciába való békés átmenet történései megfelelő értékelést érdemelnek és igényelnek. Nehezen érthető, hogy az 1944-ben bekövetkezett, két önkényuralmi birodalom által történt megszállás, a történeti alkotmánynak az Alaptörvény Nemzeti Hitvallása szerint felfüggesztettnek el nem ismert – azaz az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépésekor már újra élőknek tekintett –, ám az 1944–1990 közötti időben tragikusan bekövetkezett kényszerű felfüggesztődésének alkotmányon kívüli állapota után hogyan lehet bármilyen valóságos alkotmányról vagy alkotmányosságról, különösen történeti alkotmányról szólni az 1944–1949 közötti időszakban.

A történeti alkotmány részei

A történeti alkotmány elérhető teljes, jelenleg még fel nem tárt anyagához képest az alkalmazható vívmány szűkebb területe az elveknek és szabályoknak. Az alkotmánybíróság a fogalmi különbségeket jól érzékeli, miközben a testületen belül nincsen teljesen megegyező vélemény a TAV lényegi elemeit illetően. A határozatokból részletkérdések vizsgálata látható. Hiányzik valamely kellően tárgyyszerű megoldásra törekvés egy rugalmas értelmezési keret kimunkálása érdekében. A feladat jellege, rendhagyó mivolta érthetővé teszi ezt a helyzetet. Megfontolásra érdemes gondolat az alapjogi bíróságok gyakorlatában bevett tesztek mintájára egy bizonyos alkotmányossági teszt kimunkálása és alkalmazása a történeti alkotmány korunkban érvényesíthető vívmányai tekintetében.²⁰ Mindazonáltal nagyon jelentős előrelépés éppen az előbb értékelt örökkévalósági klauzula.

Kizárólag gyakorlati okokból tartalmilag nagyrészt elfogadható munkahipotézis számunkra a TAV következő meghatározása:

„a történeti alkotmány vívmányának fogalma általános szinten a következő: az a jogfolytonos történeti alkotmány alapján keletkezett jogforrás, amelynek az Alaptörvénnyel való releváns kapcsolata kimutatható; létezik olyan értelmezése, amely nem ellentétes a jogállami értékekkel; beilleszthető napjaink interpretációs kereteibe.”²¹

19 A kihirdetés napja: 1989. október 23.

20 Lásd Milánkovich – Szentgáli-Tóth szerzőpáros cikkeiket.

21 Milánkovich András és Szentgáli-Tóth Boldizsár: *Vívmányok a gyakorlatban*. <http://www.arsboni.hu/vivmanyok-a-gyakorlatban.html>

Az eddig kifejtettek szerint a TAV fogalma nem szűkíthető a jogforrások körére. „Napjaink interpretációs keretei” mint fogalmi keret pedig csak igen óvatosan, adott jog- és életviszony tartalmától függően, rugalmasan kezelendő és értelmezendő. Magyarán: szerintünk nem használható egyértelmű, szilárd választóvonalként a TAV-ba illeszkedő s abba nem illeszthető tartalmak között, mert *a TAV egyik rendeltetése éppen az értelmezési keretek tágítása a nemzeti jog értékeinek érvényesítése irányában.*

A törvényhozónak valamely törvényhozási tárgyhoz, sarkalatos kérdéshez való viszonyulása, az adott tárgy megbecsülése, kiemelt fontosságuként kezelése, a törvényhozás értékebeállítottsága, iránya, a törvényhozói ethosz a történeti alkotmány vívmányává teheti az adott tárgyat, kérdéskört, jogilag kifejezett életviszonyt. Az AB szerint, helyesen „törvényhozói attitűd”, magatartás, alapállás is a TAV vívmányaként értékelhető.²²

A polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány részei – ide soroljuk kitüntetetten, értelemszerűen (bár az AB nem említi) az 1848. évi áprilisi törvényeket is –, amelyek megteremtették, jelentős előzmények után, a modern jogállam szilárd jogintézményi alapját. Az Alkotmánybíróság kevésbé részletesen kimunkált véleményeiből annyi látható, hogy az 1867-től kezdődő polgári kor törvényeinek figyelembevételét nem látja aggályosnak, azokra több alkalommal hivatkozik. Ezt azért is megteheti, mert a jogszabályok szerkesztésmódja, nyelvi logikája, a szakmai tartalma korunk jogalkalmazója számára nem jelent bonyolult értelmezési feladatot, s tartalmilag is jelentős részben megfelel korunk liberális alkotmányos elvei fogalmi kultúrájának.

A bírák nyugdíjkorhatárával kapcsolatos határozat mögöttes üzenete annak a nehezen vitatható ténynek az elismerése, hogy a polgári kornak nem jelentéktelen közjogi előzményei voltak. Hiszen a határozat *a magyar történeti alkotmány konszolidált értelmezésének minimumához sorolja a 19. században végbe ment polgári átalakulást konstituáló törvényeket. Ebből következik, hogy a minimumhoz képest a konszolidált értelmezés kiteljesedése sokkal többet jelent időben és materiában.*

Adódik a kérdés, s egyben feladat, hogy mi legyen ezen „előzmények”, a történeti alkotmány 1848 előtti testének a sorsa, s miképpen történjék ennek feltárása, értelmezése?

A történeti alkotmány vívmányainak köre és tartalma további vizsgálódás után körvonalazódhat, de egy majdani, átfogó koncepció körvonalai sem láthatók. Az Alkotmánybíróság határozataiban eddig megjelent véleményekből határozott irány nem rajzolódik ki. A testület – amint látható – nem idegenkedik az R) cikk (3) bekezdésének érdemleges alkalmazásától, ellenkezőleg: sarkalatos

Lásd még Milánkovich András–Szentgáli-Tóth Boldizsár: Diszító elem vagy új értelmezési távlatok? A magyar közjogi történeti dimenziói az Alaptörvény tükrében. *Közjogi Szemle*, 2014 (7. évf.), 4. sz., 65–74.

22 33/2012. (VII. 17.) AB határozat indokolása.

döntéseiben hivatkozik a történeti jogra. *Időszerűségében gyengült az alkotmánybírói vélemény, mely szerint a „történeti alkotmány vívmányai” mint értelmezési direktíva még teljesen kidolgozatlan az Alkotmánybíróság gyakorlatában, ám ezt a tényt a leírtak szerint inkább – a kimunkált módszeres megoldás hiányában is – múltbéli, gyakorlati nehézséget nem okozó állapotnak kell tekintenünk.*²³

Szent Korona, úgy is, mint Szent Korona-eszme a történeti alkotmány sarkalatos eleme

A népfel ségen alapuló Szent Korona-tagság – egyenlő alkotmányos szabadság – állampolgári jogegyenlőség biztosítóka.

A Szent Korona tana napjainkban egészében nyilvánvalóan nem érvényesül; egyrészt – egyebek mellett – azért nem, mert az államforma és államszervezet nem azonos történetileg volt államformával és államszervezettel, továbbá azért sem, mert a nemzetközileg uralkodó jogi kultúra és fogalomkészlet, a politikai és erkölcsi elvek és nézetek, a világnézet lényegesen – ám a történeti alkotmány tanúsága szerint nem áthidalhatatlanul – megváltozott, drámaian hanyatlott a keresztény értékek tisztelete.

A jelenkor Alaptörvénye teljes súlyával elismeri, értékeli és tiszteli a tan-
tétéleket meghaladó, néven nem nevezett Szent Korona-eszmét:

*Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.*²⁴

A történeti alkotmányban – a szentkoronás államszemléletben is – gyökerezik a civil társadalom azon törekvése, hogy az állammal szemben is őrzi a nemzet és az állampolgárok függetlenségét, védi szabadságukat, vagyonukat, jogaikat.

Sajnálatos tény hogy a magyar alkotmánybíróság Szent Korona-tanról említést sem tesz, s mi több, Magyarország Szent Koronáját sem említi a főhatalmat és alkotmányos alapelveket megjelenítő tartalmában történetileg sem. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a Szent Korona tana vagy a Szent Korona elmélete, annak alapelvei, sarkalatos fontosságú része voltak a magyar alkotmányos gondolkodásnak, legkorábban a IX. századi a magyar törzsszövetség vezetői által kötött, államvezetési elveket rögzítő Vérszerződéstől, legkésőbb Werbőczy István négy évszázadig érvényesülő joggyűjteményétől, 1514. évi Hármaskönyvétől, a XVI. század elejétől a XX. századig. Kétségtelen, hogy alkotmánybíróóság a történeti korban nem létezett, így nincsen példa a Szent Korona-tan alkotmányértelmező alkalmazására, s könnyűszerrel, nem mélyenszántóan kijelenthető hogy a XXI. század jogi gondolkodása nem alkalmas ennek az elméletnek a jelen idejű értelmezésére. Tény azonban, hogy a Szent Korona elmélete a történeti alkotmány része, a történeti alkotmány vívmányai az Alaptörvény szerint is kötelezően figyelembe veendő az Alaptörvény értelmezésekor. Nehezen feltételezhető, hogy bárki vitatná, miszerint

23 Lásd dr. Pokol Béla hivatkozott különvéleményét a 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz.

24 Magyarország Alaptörvénye* (2011. április 25.) Nemzeti hitvallás. A hetedik módosítással hatályos szöveg.

a Szent Korona-tan nemcsak része a történeti alkotmánynak, hanem annak sarkalatos jelentőségű vívmánya, mégpedig olyan vívmánya, amely történetileg és elméletileg megalapozza a Szent Korona-tagság alapján meghatározható állampolgári jogegyenlőség elvét, a magyar állam külső és belső függetlenségét (szuverenitását), továbbá a joguralom elvét, amely szerint nem embereknek, hanem törvényeknek illetve magasabb elveknek alávetve létezik a társadalom. A parlamentáris alkotmányos királyság idején, 1867 után – amikor a Szent Korona elmélete általánosan ismert és elfogadott volt – semmilyen törvényi rendezés nem érvényesült a Szent Koronára tekintettel az államhatalom szerveinek hatáskörében és működésében, s mi több a Szent Korona mint hatalomfilozófiai elv a törvényekben nem is jelentkezett, s így van manapság is. Am jelentősen meghatározta a közösségi gondolkodást. Megállapítható tehát, hogy a Szent Korona elmélete jogfilozófiai kategória, amely ebben a minőségében alapvető alkotmányos elveket fejezett ki a történeti alkotmány teljes korszakában, s a legújabb korban megfelelt egy modern demokratikus állam eszmerendszerének. Így abban az esetben, ha a magyar alkotmánybíróóság az állampolgári jogegyenlőségről, az állam külső és belső függetlenségéről (szuverenitásáról) vagy a jogállam és a joguralom eszméjéről értekezik, ezen eszmefuttatásokban megkerülhetetlen a Szent Korona tana vagy elmélete, ha nem is néven nevezve, s talán a mai kornak jobban megfelelően a Szent Korona-eszme megfelelő, értéke és súlya szerint való említése.

Korunk alkotmányossága nem szól a király és nemzet viszonyáról, ám szólhat a nemzetről, a Szent Korona-tagság jelen idejű megjelenítőjéről, a keresztény szolidaritás és jogegyenlőség, a történelmi haza és egymás megbecsülése jegyében létező közösségről, melynek tagja minden magyar állampolgár és mindenki akinek felmenői valamikor a Szent Korona tagjai, magyar állampolgárok voltak nemzetiségre és vallásra tekintet nélkül. Ez a Szent Korona országait átfogó közösségi lelkület, mint cél és feladat, s mint kibontakozóban levő valóság, mint egy Dunavölgyi–Kárpát-medencei szentkoronás nemzetköziség nem más, mint a Szent Korona-eszme jelenkori valósága. A Szent Korona-eszme által áthatott Szent István-i gondolatnak, egy többnemzetiségű virágzó keresztény birodalom eszméjének korunkbeli visszfénye, átalakult változata a magyar nép térségbeli kezdeményező–példamutató–szervező–közvetítő szerepe által meghatározott kelet-közép-európai térség népeinek és polgárainak korunk kihívásaira adott közös, történelmi alapú, megtartó erejű keresztény válasza.

A Szent Korona hatalmas közösségi erőforrás az értő emberek számára, ha nem is tudjuk megfejteni minden titkát...

Az előbbieket megalapozó történeti közjog szerint minden hatalom és jog gyökere és forrása a Szent Korona, amely a nemzettől a Gondviselés segítségével kapta hatalmát, s a világi hatalmi döntéseket, a törvényeket a nemzet, amely, ha van hatalmát gyakorló megkoronázott király, a királlyal együtt, s ha királyi hatalom nincsen betöltve, mint a két világháború között kivételes helyzetekben, egyedül, hozta meg sub specie sacrae coronae,²⁵ a láthatatlan, többnyire meg sem nevezett Szent Korona jegyében és nevében. A nemzet a királlyal együtt,

25 A Szent Korona fennhatósága alatt.

kivételesen nélküle alkotta a Szent Korona egész testét, megtestesítve a főhatalom tejjességét. A nemzet mint a Szent Korona főhatalmának végső, isten által pártfogolt forrása, a valamikor volt hatalomátruházás végrehajtója egyfelől s a mindennapi törvényhozás, bíraskodás és végrehajtó hatalom alanya másfelől: ugyanannak a fogalomnak és történelmi tényezőnek a két oldala, a szakrális és világi hatalom együttese. Az istenkegyelmiség és a népfelőség azonban külön-külön is megmutatkozik, s az utóbbi jól illeszkedik a népszuverenitás alapján felépülő világi európai államrendszerek hatalmi alakzatai sorába, miközben nem veszíti el egyre kevésbé hangoztatott történelmi-szakrális jellegét. A világi népfelőséget hordozó közösség tagjainak, a magyar állampolgárok (1848 óta) összességének mellérendeltsége mintegy a nemzet tagjainak testvéri közössége. A Szent Korona-tagság történelmi mellérendeltsége nyelvre, vallásra, etnikai hovatartozásra tekintet nélkül (az alá-fölérendeltség elvével ellentétben) ma is alkalmas valódi nemzeti közösség megteremtésére, társadalmi érdekek és értékek védelmére.

A magyar nemzet egészen kivételes esetektől eltekintve nem ismert, nem ismer el maga fölött személyi hatalmat. A hűség, a hódolat a Szent Koronának szólt, a szolgálatok is a Szent Koronát illették. A mellérendeltség elvének sértetlenségére történetileg a Szent Korona-tan adott eszmei és normatív biztósítékot Werbőczy formulájában.²⁶

Az európai történelemben megvalósult államformák, amelyekben a szuverenitás akár a népet, akár az uralkodót illette meg, magukban hordták a kisebbség önkényuralmának veszélyét. Ez megvalósulhatott abszolutista monarchia vagy a „nép nevében” való totális diktatúra formájában. A magyar történelmi alkotmányban a királyi trónbetöltés állapotában elvileg, fogalmilag kizárt, hogy akár a nép (vagy nevében eljáró képviselőik), akár az uralkodó (államfő) alkotmányosan, legitím módon és egyben kizárólagosan gyakorolja a hatalmat, mert egyik sem rendelkezik vele kizárólagosan. *A jelenkor államhatalma osztott és ellenőrzött, s történelmi tény, hogy az osztott és ellenőrzött hatalom a középkori és újkori, történelmi magyar állam jellemzője is volt mutatis mutandis.*

Horváth Barna, a kitűnő természetjogász, jogfilozófus (1896–1973), az angolszász jogrendszerek és az angol joguralmi elmélet kiváló ismerője szemléletesen helyezi el a Szent Korona-tant és a magyar történelmi alkotmányosságot a jogállamot megalapozó joguralmi elv intézményes érvényesülésének példái között, összehasonlítva a rule of law angolszász és a Rechtsstat német eszméjével.²⁷

A Szent Korona-tanban kikristályosodott történelmi alkotmány ezeket a tételeket, elveket jelentette tekintet nélkül arra, hogy így nevezték-e, vagy sem a soha hatályba nem léptetett, soha hatályon kívül nem helyezett, a 20. század

26 Werbőczy István Hármaskönyve. Magyar Törvénytar, 1000–1895. Szerkesztő: dr. Márkus Dezső. Millenniumi Emlékiadás, 1997. I. rész, 3. cím, II. rész, 3–4. cím.

27 Horváth Barna: Joguralom és parancsuralom. *Jogállam*, 1993, 1. sz., 71–78.

első felének szerzői szerint is demokratikus, a polgári kor liberális elveinek is megfelelő, jelenkorunkban nem teljes körűen érvényesülő hatalmi elvet és hatalomgyakorlási rendszert.

Összegező gondolatok

1. *Magyarországnak az európai államközösségben elfoglalt helyzete, jogállása nemzeti sorskérdés.* E tekintetben követendő magyar alkotmányjogi és nemzetközi jogi megfontolásokat s az ebből következő állami magatartást meghatározzák az alkotmányos önazonosság határai és keretei, s e fogalomkörbe tartozik a történeti alkotmánynak – a teljes értékegyüttes más elemeivel együtt ható – három sarkalatos elve is, a jelenkor alkotmányos elvei és a sarkalatos törvények együttesében.

A három keresztényi eredetű szociológiai-morális érték elv – a személyiség védelme és megbecsülése, a szolidaritáselv és a szubszidiaritás elve – mellett mint közjogi princípiumok hatják át, jellemzik a történeti alkotmányt, s követelményként támaszthatók az államon belüli és az államok közötti kapcsolatokban a történeti alkotmányban gyökerező jól felismerhető következő alkotmányos elvek, nemzeti sorsalakító történeti értékválasztások:

Először a függetlenségi elv és gyakorlat (az ország függetlensége, szuverenitása). Ebből következik, hogy Magyarország szuverenitásának fenntartását kell vélelmezni az Európai Unió alapító szerződéseiben megállapított jogokhoz és kötelezettségekhez képest további hatáskörök közös gyakorlásának megítélésekor (fenntartott szuverenitás vélelme).²⁸ A közös hatáskörgyakorlás a magyar Alkotmánybíróság szerint nem sértheti Magyarország szuverenitását (szuverenitás-kontroll).

Másodszor az ország alkotmányos önállósága, azaz semmilyen más állammal össze nem téveszthető alkotmányos önazonossága, amely az állami függetlenséggel együtt az állami és nemzeti szuverenitás követelményét és alapelvét fejezi ki.

Harmadszor a népfelség elve és a hozzá kapcsolódó követelmények és történeti tények. A hatáskörök közös gyakorlása az Európai Unióval nem eredményezheti azt, hogy a nép elveszíti végső ellenőrzési lehetőségét a közhatalom akár közös, akár egyedi (tagállami formában megvalósuló) gyakorlása felett.²⁹

Mindhárom követelmény jól körvonalazható a történeti államiság legkorábbi szakaszaitól kezdve: vérszerződés=Anonymus, Szent István intelmei, Aranybulla ellenállási záradéka, trónöröklési törvények és hitlevelek, szabadságharcok és

28 Így foglalt állást a 9/2018. (VII. 9.) AB határozat.

29 Ezt támasztja alá az Alaptörvény E) cikk (4) bekezdésében írt országgyűlési elismerésre vonatkozó szabály, illetve kivételesen az Alaptörvény XXIII. cikk (7) bekezdésében írt népszavazási jog gyakorlása.

függetlenségi és trónfosztó nyilatkozataik, amelyek után alkotmányhelyreállító békék és törvények következtek.

2. „A magyar Alkotmánybíróság az alkotmányos identitás fogalma alatt Magyarország alkotmányos önazonosságát érti, és tartalmát az Alaptörvény egésze, illetve egyes rendelkezései alapján, az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése szerint azok céljával, a Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban, esetről-esetre bontja ki.”³⁰ A történeti vívmányok példálódzva így minősülnek az AB olvasatában – amint már idéztük –: „a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme”.³¹

Magyarország történeti alkotmánya alkotmányos önazonosságot megtestesítő mivoltára tekintettel, s mert ez a különböző nemzetekre nem ugyanúgy vonatkozik, nálunk a nemzeti identitás különösképpen elválaszthatatlan az alkotmányos önazonosságtól. Az ország alkotmányos kormányzása egyike volt az alapértékeknek, amelyeket törvények jelenítették meg, s alapérték a jelenben is. Ezekre az előzőekben is hivatkoztunk értékekre, mint a történeti alkotmány vívmányaira – szabadságjogok és hatalomkorlátozás (Aranybulla), közjogi autonómiák tisztelete (Tripartitum), vallásszabadság (tordai törvények), törvényes hatalomgyakorlás (Pragmatica Sanctio), parlamentarizmus, jogegyenlőség (1848. évi áprilisi törvények), hatalommegosztás, bírói hatalom elismerése, nemzetiségvédelem (a kiegyezés törvényei) – történeti vezérszólamként hivatkozik az Alkotmánybíróság, amint idéztük. Ezek a történeti alkotmányfejlődés alapján jöttek létre, olyan befejezett jogi tények, amelyek utólag nem változtathatók meg, ezeket nem lehet megtagadni vagy jogalkotással eltörölni.

3. Az alkotmányos önazonosságról nemzetközi szerződéssel sem lehet lemondani, attól csak a szuverenitás, az önálló államiság végleges megszűnése foszthatja meg Magyarországot.

Amikor az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során, erre irányuló indítvány alapján esetről esetre vizsgálja, hogy az Alaptörvény E) cikk (2) bekezdésén alapuló közös hatáskörgyakorlás sérti-e – egyebek mellett – történeti alkotmányán alapuló önazonosságát, kiemelt súllyal indokolt figyelembe vennie

*a függetlenségi elvet és gyakorlatát,
az alkotmányos önazonosság és önálló államiság; és
a népfelség elvének történeti tényeit és hagyományát.*

Háttérként figyelembe kell vennie továbbá az alkotmányellenes hatalomnak való ellenállás és ellentmondás jogának és igényének folyamatos érvényesülését.

E vívmányok vizsgálata szükségessé teszi a régi törvényeken túl a történelem eseményeinek és a jogirodalomnak kellő mélységű feldolgozását. A történeti alkotmány ezen három alapértékét úgy tekintjük, s azt igyekeztünk bizonyítani, hogy ezek sérelme – amint a hivatkozott alkotmánybírósági gyakorlat

30 Az Alkotmánybíróság 22/2016. (XII. 5.) AB határozata [64].

31 Uo.

is bizonyítja – sértheti Magyarország szuverenitását (szuverenitáskontroll), továbbá az alkotmányos önazonosság súlyos sérelmével járhat (identitáskontroll). Az ilyen döntések végrehajtását Magyarország köteles megtagadni törvényesen az Európai Unió szerződésai és a magyar Alaptörvény alapján.

4. A magyar alkotmányos intézmények a történeti alkotmány alapján is öröködni kötelesek az *ultra vires* (a közösségi hatáskör túllépésének) tilalmán, annak megtartásán mint alkotmányjogi követelményen. Az állam a nemzetközi szinten vallhatja, az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során megállapíthatja az uniós jogi aktusok alkalmazhatatlanságát, azokét, amelyek az Európai Unió hatásköreinek hiányában vagy azokon túlterjeszkedve születtek.

5. *Figyelemreméltók a népszuverenitás magyarországi megnyilvánulásai.* Egyfelől jellegzetes az európai unióba való belépés igen gyenge legitimitációja, hiszen a csatlakozás során választásra jogosultak fele sem ment el szavazni. Másfelől erős legitimitációt mutat Magyarország önazonosságának megbecsülése, önfeladásának elvetése a magyar választók által; meggyőző az ország jellegét és alkotmányos alapjait veszélyeztető illegális bevándorlás hatalmas arányú elutasítása; a nemzeti önazonosságot képviselő alkotmányos politikai erők elsöprő támogatottságát mutató országgyűlési választások és konzultációk, közvélemény kutatások tanúbizonysága szerint.³²

6. Az alkotmányellenes hatalomnak való ellenállás is ellentmondás joga (jus resistendi et contradicendi) a magyar alkotmányosságnak régi hagyománya, bár nem tételes jog.

Figyelembe kell venni azt a történeti hagyományt, amely az alkotmányellenes hatalomnak való ellenállást alkotmányosan lehetővé és indokolttá tette mind bel-, mind külhatalmi tekintetben. Nem szűnt meg az ellenállási jog ősi szelleme 1687-ben történt formális eltörlésével, amint ezt bizonyítják a Rákóczi-szabadságharcotól 1848–1849 függetlenségi harcán át 1956-ig tartó történelmi példák és a történeti jogirodalom jelesei.

Az ellenállás és ellentmondás egy alkotmányellenes nemzetközi hatalmi döntéssel szemben ugyanabba az érték és érdekkörbe tartozik, mint fegyveres szabadságharcaink története. Ezekben a nemzet ugyancsak többszörös nemzetközi erővel szemben vette fel az alkotmányvédő küzdelem fegyverét; alkotmányhelyreállító küzdelmeink nem romboló forradalmak voltak, hanem jogvédő-helyreállító szabadságharcok! Az alkotmányos és nemzeti lét vagy nem lét volt a kérdés. Ebben a tekintetben *történeti alkotmányunk páratlan erőforrást, érvanyagot és morális megalapozottságot jelent olyan erőkkal, törekvésekkel, társadalmakkal szemben, amelyek történelmükben nem tapasztalták meg a nemzeti megsemmisülés*

32 A 2003. április 12-én a népszavazás a maga 45,62 részvételi százalékaival eredményes volt, az érvényesen szavazók 83,76%-a támogatta a belépést. „Egyetért-e azzal, hogy a Magyar Köztársaság az Európai Unió tagjává váljon?” Ki értette meg ennek lényegét? Eredetileg 60%-a jelezte részvételi szándékát...

A csatlakozás végül 2004. május 1-jén volt.

veszélyhelyzetét. A nagy nyugati társadalmak nem élték át, s így nem is értik a függetlenség és szuverenitás közép-európai válságállapotait megélt országok tapasztalati tényeken nyugvó veszélyeztetettségét, s ebből eredő önvédelmi döntéseik igazságát. Ezért ezen országok, nevezetesen a Varsó-Prága-Pozsony-Budapest-tengelyen levők s továbbá a régebbi történeti irodalomban „Dunavölgyi országokként” említettek – s különösen a térség nagy történelmi múltú, tapasztalatú és hivatású magyar állama –, nem bízhatják sorsukat vakon a nyugati világ döntéseire.

Az adott európai államközösségi viszonyokban, az Európai Unióban most tapasztalható törekvések közepette különösen megalapozott, szükséges és indokolt az alkotmányos és nemzeti identitás megvédése a hivatkozott történeti jogi elvek érvkészlete alapján is. A magyar államnak nincsen más lehetősége, mert kötelező módon meg kell védenie az ország alapvető értékeit. Ebben az összefüggés-rendszerben a történeti alkotmány elvei nem egyszerűen díszítőelem szerepet töltenek be. Az egymással ütköző elvek és főleg érdekek mérlegre tételekor a mérleg azon serpenyőben van a helyük, mégpedig meghatározó súllyal, amelyben az alkotmányos állami és nemzeti azonosság értékei helyezkednek el.

7. A 2010-ben megkezdődött rendszerváltoztató jellegű alkotmányreform példátlan jelentőségű a történeti alkotmánynak a jelen alkotmányos vérkeringésébe való bekapcsolása tekintetében. Akkor néhányan azt mondták, hogy ablak nyílt a történeti alkotmányra. Most, a tizedik alkotmánymódosítás után már kitárt kapuról is beszélhetünk, feltéve, hogy a törvényhozás, az Alkotmánybíróság és a tudomány a jövőben él is ezzel a lehetőséggel.

Az Alaptörvény neve is utal arra, hogy egyfelől történeti alkotmányunk törvény- és szokásfolyamának jelenkori állomása e folyamat folytatása, másfelől megfelel egy alkotmánylevél, azaz kartális alkotmány ismérveinek, ám több annál – s így nemzetközi összehasonlításban páratlan – történeti kapcsolódása, szilárd történeti kötődései miatt. A történeti alkotmány – talán sikerült bizonyítanunk – nem díszítés, ciráda, élénkítő elem a jelenkori magyar alkotmányosság épületén, hanem szilárd alapkövek együttese, amelyek erősen tartják és védik a magyar alkotmányosság épületét minden külső és belső romboló erő ellen.

FÜGGELÉK

Az alkotmánybírósági jelen idejű döntésekben valamilyen formában vívmányként azonosított tartalmak a következők:³³

Törvények-jogszabályok:

22/2016. (XII. 5.) AB HATÁROZAT

„Magyarország alkotmányos önazonossága nem statikus és zárt értékek jegyzéke, ugyanakkor több olyan fontos összetevője kiemelhető példálódzó jelleggel, amelyek azonosak a ma általánosan elfogadott alkotmányos értékekkel: a szabadságjogok,

33 Gera Anna idézett tanulmánya.

a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallászsabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme. Egyebek mellett ezek történeti alkotmányunk olyan vívmányai, amelyeken az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik.

[...] Magyarország alkotmányos önazonossága olyan alapvető érték, amelyet nem az Alaptörvény hoz létre, azt az Alaptörvény csak elismeri.”

32/2021. (XII. 20.) AB HATÁROZAT (1222–1867-ig tartó vizsgálódása) szerint történeti alkotmányunk vívmánya:

1222-es Aranybulla a szabadságjogokról és a királyi hatalom korlátozásáról; I. Ulászló 1440. március 8-án Krakkóban kelt oklevelében kinyilvánította, hogy Magyarország és Lengyelország erejét egyesítve kíván fellépni a törökökkel szemben, ettől kezdve Magyarország évszázadokig viselte a „propugnaculum Christianitatis”, azaz a „kereszténység védőbástyája” címet;

Werbőczy István Hármaskönyve: *„nem volt oly nép vagy nemzet, amely a keresztény köztársaság megvédése és tovább terjesztése mellett erősebben és állhatatosabban állott volna őrt, mint a magyar, amely (hogy a régebbieket ne is említsem) mintegy száznegyven éven át a rettenetes törökkel szemben [...]”* Werbőczy Tripartitumát a 29/2015. (X. 2.) AB határozat már azonosította a történeti alkotmány vívmányaként;

1790/91. évi XII. tc. is, amely kimondta, hogy *„törvények alkotásának, eltörlésének s magyarításának hatalma Magyarországon és a hozzá kapcsolt részekben, az 1741:VIII. törvénycikk rendeletének sérelme nélkül, a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti, s rajtuk kívül nem gyakorolható”*. Magyarország nemzeti identitásának megnyilvánulásával összefüggésben a nyelvi, történelmi és kulturális hagyományok védelme, mint a történeti alkotmány vívmánya, ekként az alkotmányos önazonosság része már az 1790/91. évi XVI. törvénycikkben is megjelent. Az 1867. évi XII. törvénycikk 13. §-a tartalmazza, hogy *„a védelmi rendszernek megállapítása vagy átalakítása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik”*.

(Dr. Horváth Attila alkotmánybíró párhuzamos indokolása az előbbi határozathoz, amelyben hivatkozik a következő vívmányokra.)

Szent István király fiához, Imre herceghez írt intelmeinek VI. rész.: *„Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő.”*

III. András 1290-évi törvényei.

(Dr. Márki Zoltán alkotmánybíró párhuzamos indokolása az előbbi határozathoz, amelyben hivatkozik a következő vívmányokra.)

1723: III. és az 1741: VIII. t.-cikkek megerősítik az 1715 évi XV. törvénycikket, majd az 1790. X. és XII. tc.

(Dr. Márki Zoltán párhuzamos indokolása az előbbihez.)

Korábbi határozatok szerint:

- 1869:4. tc. a bírói hatalom gyakorlásáról, 1871:8. tc.;
- 1868:56. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról;
- 1911:1. tc. a polgári perrendtartásról;
- 1896:32. tc.; a bűnvádi perrendtartásról;
- 1896:26. tc. a magyar királyi közigazgatási bíróságról;

1920. I. tc. az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

1929. évi XXX. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről

1946. évi I. törvény.

Aranybulla, Tripartitum, Pragmatica Sanctio, 1848. évi sajtótörvény

Jogszabályhalmazok:

- tordai törvények;
- polgári átalakulást konstituáló törvények;
- 1848. évi áprilisi törvények;
- a kiegészítés törvényei;
- a bírói függetlenség szabályozása.

Jogelvek:

- bírói függetlenség elve (elemeivel);
- bírói hatalom elismerése;
- elmozdíthatatlanság elve;
- hatalomkorlátozás;
- hatalommegosztás;
- jogegyenlőség;
- közjogi autonómiák tisztelete;
- köztársasági államforma;
- parlamentarizmus;
- sajtószabadság;
- szabadságjogok;
- törvényes hatalomgyakorlás;
- vallásszabadság;
- velünk élő nemzetiségek védelme;
- bírói döntés törvény alá rendelése.

Egyéb alkotmányos követelmények:

- jogalkotói alázat, törvényhozói attitűd;
- a szülő és rajta keresztül a gyermek terhesség-gyermekágyi segély formájában történő támogatása;
- a parlament intézményének létrejötte és közjogi szerepe;
- önálló államiségünk.